

ТВОРЧИЙ ЦЕНТР ТЦК

ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

РЕЗЮМЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Громадянське суспільство – це сфера суспільних відносин поза сім'єю, державою та бізнесом, де люди об'єднуються для задоволення та/або просування спільних інтересів та відстоювання спільних цінностей

На національному рівні пропонується використовувати законодавче визначення організацій громадянського суспільства (далі – ОГС), тобто всі види організацій, які українське законодавство, в тому числі і податкове, відносить до ОГС.

З метою порівнювальності ОГС між собою та з організаціями з інших країн експерти домовились використовувати структурно-операційне визначення ОГС, яке запропоноване Саламоном та Анхаєром (1992). Тобто за основу визначення терміну **«ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»** береться організація, що має наступні шість характерних рис:

- ✓ Є ОРГАНІЗОВАНОЮ, А САМЕ, ІНСТИТУЦІОНАЛІЗОВАНОЮ ПЕВНОЮ МІРОЮ;
- ✓ Є ІНСТИТУТОМ ПРИВАТНОГО ПРАВА, ІНШИМИ СЛОВАМИ, ІСНУЄ ІНСТИТУЦІЙНО ОКРЕМО ВІД ВЛАДИ;
- ✓ Є АВТОНОМНОЮ, МАЄ ВЛАСНЕ ВРЯДУВАННЯ, ІНШИМИ СЛОВАМИ, МАЄ ВСЕ НЕОБХІДНЕ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗА СВОЇМИ ДІЯМИ;
- ✓ Є НЕПРИБУТКОВОЮ, А САМЕ, НЕ РОЗПОДІЛЯЄ ДОХІД МІЖ СВОЇМИ ЗАСНОВНИКАМИ ТА/АБО ЧЛЕНАМИ/МЕНЕДЖЕРАМИ;
- ✓ Є ВОЛОНТЕРСЬКОЮ, ІНШИМИ СЛОВАМИ, ДЕМОНСТРУЄ ЗНАЧНИЙ СТУПІНЬ ДОБРОВОЛЬНОЇ УЧАСТІ.
- ✓ ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦЮЄ НА СВОЇХ ЧЛЕНІВ АБО/ТА НА СУСПІЛЬНИЙ ІНТЕРЕС

Огляд історії громадянського суспільства в Україні визначив основні віхи його розвитку

з 988 р.

XV-XVIII ст.

Кін. XIX – поч. XX ст.

1917 – 1991 рр.

- Функціонування органів прямого народовладдя – верві та віче
- Розвиток самоврядування церковних громад
- Провідна роль церкви в благодійності та наданні соціальних послуг
- Перехід до держави функції надання соціальних послуг
- Формування системи неінституціоналізованих груп самопомогі на рівні громад
- Розвиток міського самоуправління, козацького та місцевого самоврядування
- Формування національно-визвольного руху
- Розвиток приватної благодійності, спрямованої на соціальну підтримку нужденних, розвиток освіти, охорони здоров'я, культури та підтримку українського визвольного руху
- Розвиток дисидентського руху за відстоювання прав людини та свобод, незалежність та національне визволення

1991–2007 рр.

до 2002 р.

з 2000 р.

2004 р.

2005–2010

2007

- Поява ОГС нового типу, поступове зниження кількості активних організацій та кількості населення, яке бере участь в діяльності ОГС
- Зростання протестного руху
- Помаранчева революція за участі ОГС та їх коаліцій
- Запровадження консультацій з громадськістю та створення громадських рад при органах виконавчої влади
- Перехід лідерів ОГС на роботу в органи публічної влади
- Втрата громадської довіри до влади та зростання пасивності населення через хаос у владі, особливо в 2008-2009 роках
- Схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства

2010–2016 рр.

2010–2013

2013–2014

2014

2015–2016

- Ухвалення Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства, низку нових законів та актів з врегулювання правового статусу ОГС, процедур їх легітимізації, ведення ними господарської діяльності, тощо
- Революція Гідності, характерними рисами якої стали самоорганізація населення та волонтерство
- Зміна ролі громадянського суспільства, яке стало повноцінним і впливовим гравцем у реформуванні та розвитку України
- Створення спільної ініціативи ОГС – Реанімаційний пакет реформ як партнера, адвоката та лобіста реформ, визначених в Дорожній карті реформ для Парламенту
- Розробка та ухвалення Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки

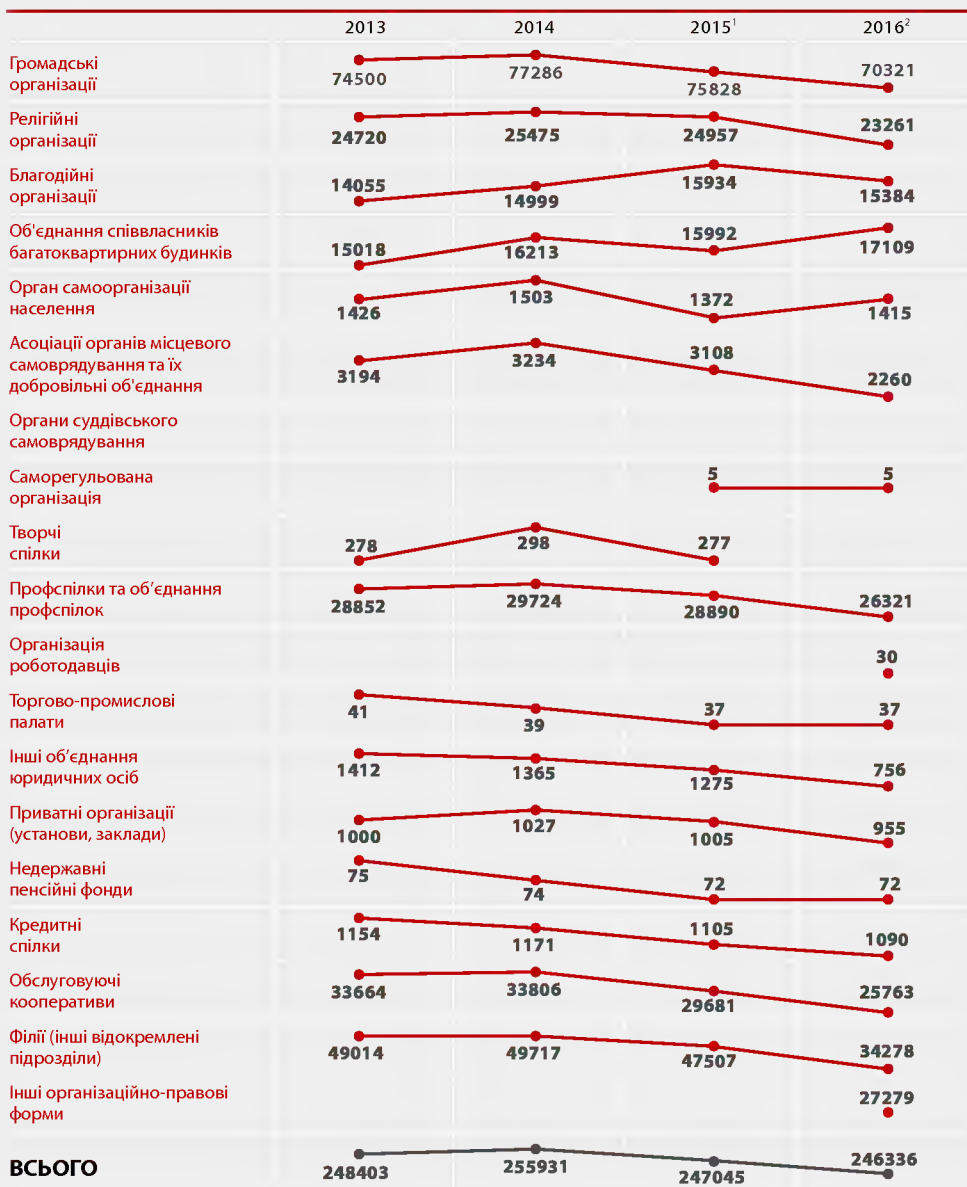
Аналіз історії розвитку громадянського суспільства в Україні засвідчив:

- ✓ добровільні об'єднання для взаємної допомоги/представництва інтересів на місцевому рівні, незалежні від держави або часто опозиційні їй, традиційні для України і мають відносно високу довіру громадськості;
- ✓ добровільні об'єднання для взаємної допомоги/представництва інтересів на місцевому рівні не надають великого значення інституціоналізації (не лише реєстрації, а й формалізації вимог до учасників, процедур управління, тощо), неохоче поширюють звітність та інформацію про свою діяльність, що обмежує потенціал їх консолідації та розвитку на національному рівні;
- ✓ організоване громадянське суспільство «відстає» від неформальних рухів та громадських ініціатив у реагуванні на резонансні події в країні і є більш реактивним, ніж проактивним;
- ✓ класичні ОГС мають обмежений доступ до ресурсів і, відповідно, низький рівень інвестицій - частково через власні настанови («ми не маємо права одержувати прибуток»), частково через конкуренцію з неринковими послугами, які надають державні заклади і роботодавці (відомчі санаторії тощо);
- ✓ державна підтримка ОГС є непослідовною і фрагментарною, як правило, через обмежені цілі та бюджетні ресурси.

Аналіз системи державної статистики ОГС показав:

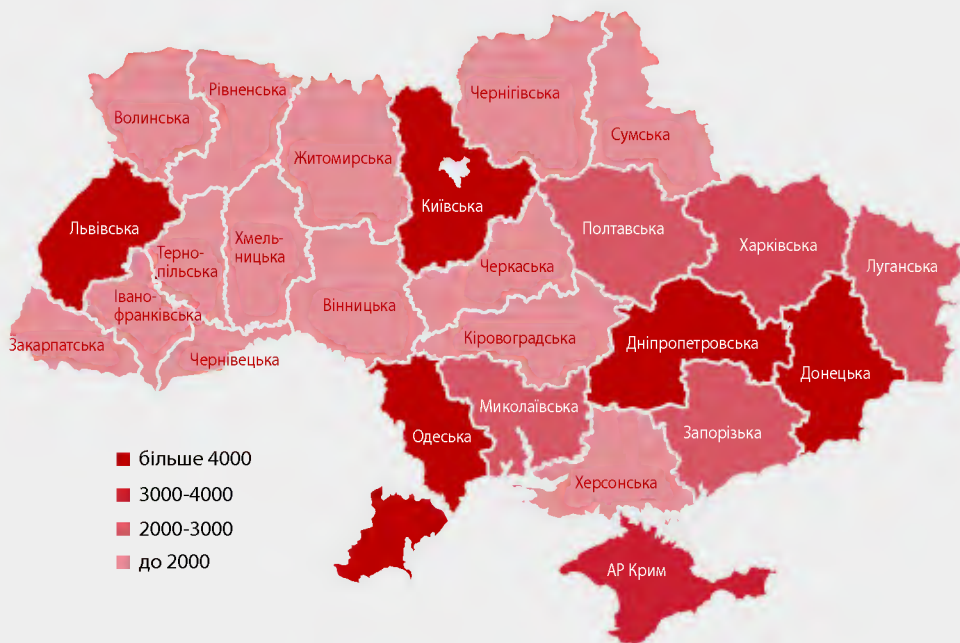
- ✓ ОГС в Україні, як і в більшості інших країн світу, наразі не є об'єктом цілісного обліку, моніторингу та аналізу статистичної та адміністративної інформації.
- ✓ У державній статистиці України не існує чіткого зв'язку між неприбутковим статусом організації з точки зору її оподаткування, а саме, включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій, і її належністю до інституційного сектору економіки та видів діяльності.
- ✓ Кількісні показники інституційного сектору «некомерційні організації, що обслуговують домогосподарства», не мають наразі належного рівня точності.
- ✓ У середньому до 40% легалізованих громадських організацій подають звіти, а доступ до спеціальної статистичної звітності інших видів ОГС наразі обмежений.
- ✓ Звіти ОГС містять значний масив даних стосовно «фізичного виміру» діяльності організацій (кількість проведених семінарів, виставок та інших заходів).
- ✓ Відсутній уніфікований підхід до звітування різних видів ОГС.
- ✓ Відсутня державна класифікація ОГС, яка дозволила би вести окремий облік таких організацій, зокрема, за показниками: види економічної активності; мета; загальний розмір доходу/кількість зайнятих тощо.

Дані ЄДРПОУ про кількість зареєстрованих організацій в Україні за організаційно-правовими формами за роками

^{1,2} Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя

Кількість ОГС за різними організаційно-правовими формами реєстрації за регіонами України

Області, які найбільш «насичені» ОГС

На
10000
дорослого населення (16+)

припадає

69
організацій

Існує ряд перешкод у розвитку організацій громадянського суспільства, а саме:

Організаційний розвиток ОГС

уповільнюється через →

- слабкий розвиток внутрішніх демократичних практик, ускладненість процедур реєстрації та отримання статусу неприбутковості;
 - відсутність цільової державної підтримки інституційного розвитку ОГС;
 - відсутність у більшості ОГС доступу до державної фінансової підтримки, зокрема, до підтримки проектів та програм;
 - відсутність системи сателітних статистичних рахунків для обліку ОГС та їх діяльності;
 - відсутність уніфікованого звітування ОГС, в тому числі і обов'язкового публічного звітування.
-

Участь ОГС в громадянському представництві

→

- у формуванні та реалізації державної політики обмежена неврегульованими на законодавчому рівні формами демократії участі, правилами проведення публічних консультацій;
 - обмежена відсутністю державного стимулювання залучення ОГС до проведення освітніх та інформаційних кампаній з нагальних для суспільства питань;
 - обмежена через недостатню державну підтримку участі ОГС у прийнятті державних рішень.
-

Низька участь ОГС в соціально-економічному розвитку

продиктована →

- відсутністю інвестицій та стимулів до соціального підприємництва організацій;
 - відсутністю сталої практики визначення ОГС виконавцями заходів цільових програм різного рівня;
 - низькою спроможністю ОГС визначати, надавати та моніторити якість соціальних та інших суспільно – значущих послуг;
 - відсутністю пільг з податку на додану вартість для соціальних та інших суспільно-значущих послуг.
-

Секторальній співпраці ОГС

перешкоджає →

- недостатня співпраця з органами публічної влади;
- відсутність стимулів до волонтерської діяльності та податкових знижок для індивідуальних та корпоративних благодійників;
- обмежене вивчення теми громадянського суспільства в межах навчальних програм закладів загальної, вищої і професійної освіти;
- відсутність підходу до системного вивчення та проведення досліджень у сфері розвитку громадянського суспільства в Україні.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Сформувати належні та універсальні державні реєстри ОГС та забезпечити публічний доступ до них;

Впровадити допоміжні (сателітні) статистичні рахунки для обліку ОГС та їх діяльності;

Розробити уніфікований підхід до звітування всіх видів ОГС, в тому числі і обов'язкове публічне звітування;

Залучити ОГС до визначення пріоритетів і критеріїв державної цільової підтримки ОГС та встановити єдині критерії надання державної цільової підтримки інституційного розвитку ОГС;

Передбачити кошти на фінансування програм і проектів ОГС на конкурсних засадах у видатки державного і місцевих бюджетів та запровадити єдиний для органів виконавчої влади порядок розподілу державних коштів через конкурси програм і проектів ОГС;

Врегулювати законом різноманітні форми демократії участі та громадянські ініціативи (мирні зібрання, місцеві ініціативи, місцеві референдуми, публічні консультації, громадські експертизи, електронні петиції тощо);

Стимулювати інвестиції в ОГС через розвиток соціального підприємництва;

Забезпечити рівні можливості ОГС до участі у державних закупівлях, у конкурсах виконавців державних, регіональних та місцевих цільових програм;

Залучати громадськість і ОГС до визначення переліків соціальних та інших суспільно значущих послуг, забезпечити рівні можливості ОГС для участі у конкурсах на надання соціальних та інших суспільно значущих послуг;

Запровадити обов'язкову звітність ОГС, які отримують державну підтримку, та публічний доступ до такої звітності, а також результатів моніторингу, оцінки або експертизи результатів державної підтримки;

Стимулювати волонтерську діяльність;

Підтримати запровадження в навчальні програми закладів загальної, вищої і професійної освіти курсів і тем про розвиток громадянського суспільства;

Стимулювати наукові дослідження та публікації у сфері розвитку громадянського суспільства.